

Wstęp

I. W tytule pracy posłużono się pojęciem „korupcja”, jakkolwiek pojęcie to nie należy do tradycyjnego języka prawnego w sferze ustawodawstwa karnego. Do niedawna nie było ono właściwie używane w polskim języku prawnym oraz tylko sporadycznie w polskim języku prawniczym. To sformułowanie tytułu pracy zostało jednak dokonane celowo, z następujących względów.

Po pierwsze, pojęcie „korupcja” stanowi termin międzynarodowego języka prawnego, jako że używane jest powszechnie w odnoszących się do zjawiska korupcji konwencjach międzynarodowych. Ponadto, często stosowane jest również w ustawodawstwie karnym wielu państw. Aspekt porównawczy zaś stanowi istotny element pracy, nie można więc od tego terminu abstrahować.

Po drugie, użycie w tytule pojęcia „korupcja” stwarza możliwość dialogu między naukami prawnymi a szeroko rozumianymi naukami społecznymi, to jest w szczególności socjologią, ekonomią, politologią i historią, których przedstawiciele również posługują się terminem „korupcja”. Ma to na celu podkreślenie, że polem zainteresowań dla wszystkich tych dziedzin jest to samo zjawisko, aczkolwiek ujmowane z perspektywy właściwej dla danej nauki. Akcentowanie potrzeby i znaczenia multidyscyplinarnych badań nad zjawiskiem korupcji może zaś, w moim przekonaniu, przyczynić się do bardziej efektywnego zapobiegania i zwalczania tego zjawiska.

Po trzecie, przeobrażenia legislacyjne w zakresie kryminalizacji zachowań korupcyjnych, które były przedmiotem badań w tej pracy, sprawiły, że termin „łapownictwo” stał się nieadekwatny do zmodyfikowanego pola penalizacji, relewancji natomiast nabrał termin „korupcja”, co uzasadnia jego użycie w tytule pracy.

Zagadnieniem, które w związku z tym należy wyjaśnić na samym wstępie rozważań, jest kwestia znaczenia pojęcia „korupcja”.

W związku z polimorficznym charakterem zjawiska korupcji, przedstawiciele nauk społecznych wskazują, że fenomen korupcji wymyka

się definiowaniu¹. Jest to bowiem żywe zjawisko społeczne i jako takie nie podlega ścisłej definicji projektującej². Jak stwierdza *A. Kojder*, korupcja oznacza bardzo różnorodne zachowania, sytuacje społeczne i stosunki międzyludzkie, dlatego nie można przedstawić jej genezy, istoty i sposobów przejawiania w życiu zbiorowym w postaci jednolitych, adekwatnych naukowo twierdzeń naukowych³. Jednocześnie jednak autor ten stwierdza, że charakterystyka wybranych aspektów szeroko rozumianej korupcji nie jest pozbawiona poznawczej i praktycznej użyteczności⁴.

W naukach społecznych często istotę korupcji upatruje się w wykorzystaniu władzy publicznej dla celów prywatnych⁵. Korupcja zachodzi zatem w sytuacji, w której urząd publiczny zostaje wykorzystany dla uzyskania korzyści⁶. Zdaniem *J. Kurczewskiego*, korupcja to przynajmniej interakcja, jeśli nie złożony proces, w którym po jednej stronie występują urzędnicy, a po drugiej klienci⁷. W politologii pojęcie korupcji jest rozumiane jako zachowanie urzędnika publicznego, który odchodzi od oficjalnych obowiązków wynikających z pełnionej roli publicznej na rzecz prywatnych zysków finansowych lub podwyższenia statusu, albo łamie reguły zabezpieczające przed wywieraniem pewnego typu osobistych wpływów, przy czym obejmuje zachowania takie jak przekupstwo, nepotyzm i sprzeniewierzenie⁸. Wskazuje się

¹ Zob. Korupcja i polityka antykorupcyjna. Program Monitoringu Akcesji do Unii Europejskiej. Raporty krajowe. Polska, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2002, s. 24.

² *J. Kurczewski*, Czy socjologia korupcji jest możliwa?, (w:) Korupcja w życiu społecznym, red. *J. Kurczewski*, *B. Łaciak*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000, s. 157.

³ *A. Kojder*, Godność i siła prawa. Szkice socjologiczno-prawne, Warszawa 1995, s. 317.

⁴ *Ibidem*, s. 318.

⁵ *J.J. Senturia*, Encyclopedia of Social Sciences, 1993, t. VI, cyt. za *J. Pope*, Rzetelność życia publicznego. Metody zapobiegania korupcji, ISP, Warszawa 1999, s. 34.

⁶ Por. *J. Kurczewski*, Korupcja a prawo do dobrego rządu, (w:) Korupcja w życiu społecznym, red. *J. Kurczewski*, *B. Łaciak*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000, s. 23.

⁷ Klienci ci są opisywani jako zlepek dwóch różnych grup: wyzyskującej skorumpowaną biurokrację oraz reprezentujących wyzyskiwane przez urzędników społeczeństwo. Por. *J. Kurczewski*, Korupcja a prawo do dobrego rządu, (w:) Korupcja w życiu społecznym, red. *J. Kurczewski*, *B. Łaciak*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000, s. 23.

⁸ Zob. *M. Phillip*, Conceptualizing Political Corruption, (w:) Political Corruption. A Handbook, red. *A. J. Heidenheimer*, *M. Johnston*, *V. LeVine*, Transaction Publishers, New Brunswick 1989, s. 41–57, cyt. za Korupcja i polityka antykorupcyjna. Program Monitoringu Akcesji do Unii Europejskiej. Raporty krajowe. Polska, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2002, s. 25.

również, że korupcja zachodzi wówczas, kiedy monopolistyczna decyzja w zakresie dobra lub usługi jest podejmowana w sposób dyskrecyjny bez ponoszenia ryzyka osobistej odpowiedzialności za rezultaty danego wyboru⁹.

Ze względu na kompleksowość zjawiska i trudność w zbudowaniu definicji, podejmowane próby określenia, choćby w sposób roboczy, zjawiska korupcji, często mają postać egzemplifikacji. Przykładowo, w oficjalnym dokumencie rządowym, jakim jest Strategia Antykorupcyjna, pojęciem korupcji objęto przekupstwo, kradzież (zawłaszczenie dla własnej korzyści środków budżetowych i majątku, będących dobrem publicznym), protekcję – kumoterstwo (faworyzowanie oparte na nieformalnych powiązaniach), nepotyzm (faworyzowanie oparte na pokrewieństwie, kupczenie wpływami, wpływanie na proces kształtowania prawa i polityki oraz na decyzje polityków najwyższego szczebla, dla uzyskania nienależnych korzyści), zakup zamówień – kontraktów i innych korzyści rządowych, koncesji czy decyzji sądowych, uchylanie się przed obowiązkiem celnym, podatkowym i innym, świadome, niezgodne z prawem, dysponowanie środkami budżetowymi i majątkiem będącym dobrem publicznym, finansowanie wyborów lub partii politycznych w zamian za uzyskiwane wpływy¹⁰. Podobnie, socjolog, *M. Jarosz*, uznaje, że korupcja „to zjawisko obejmujące cały zbiór różnorodnych zachowań przestępczych: łapownictwo, płatną protekcję, nepotyzm, organizowanie przetargów w taki sposób, aby wygrał określony kontrahent, wykorzystywanie pozycji politycznej czy ekonomicznej w celu zapewnienia intratnych stanowisk własnym (bądź partyjnym) poplecznikom, wbrew interesom państwa i społeczeństwa”¹¹. Należy jednak wskazać, że nie wszystkie wyliczone przez *M. Jarosz* zachowania, które kwalifikuje ona jako przestępcze, w rzeczywistości wypełniają znamiona przestępstwa¹².

Należy zgodzić się z twierdzeniem *J. Kurczewskiego*, że pojęcie korupcji jest „pojęciem dynamicznym, podlega samo ewolucji społecznej

⁹ *R. Klitgaard*, Combating Corruption and Promoting Ethics in the Public Service, OECD, 2000, cyt. za *T. G. Grosse*, Działania antykorupcyjne w państwach członkowskich OECD, Fundacja im. S. Batorego, 2000, s. 7–8.

¹⁰ Por. Program Zwalczenia Korupcji. Strategia Antykorupcyjna. Drugi etap wdrażania, 2005–2009, s. 4

¹¹ *M. Jarosz*, Władza. Przywileje. Korupcja, Warszawa 2004, s. 200.

¹² W szczególności dotyczy to nepotyzmu, na co trafnie wskazuje *P. Bachmat*, Przystępstwa sprzedajności i łapownictwa (analiza dogmatyczna i praktyka ścigania), Warszawa 2005, s. 5.